

Розділ 1. Аспекти духовно-національного почуття юриста

1.1. Духовна культура юриста

1.2. Національна культура юриста

1.3. Політична культура юриста

1.1. Духовна культура юриста

Незаперечним є те, що життєдіяльність людини і духовність взаємозумовлені. Однак взаємозв'язок між ними ще недостатньо вивчений. Людство не раз охоплювала глибока криза духовності. Сьогодні, на жаль, можна бути свідками духовного зубожіння суспільства, що є наслідком учинених впродовж останніх десятиліть злочинів проти духовності. За таких умов дуже важливо, щоб саме юристи оволодівали культурними здобутками людства і нації, підносили рівень професійної культури.

Формування духовної культури юриста розпочинається з опанування ним норм природного права, передусім законів Всесвіту - як законів краси, законів природи.

На відміну від юридичних, норми природного права людина не створює, а лише засвоює. Якщо юридичні закони людина порушує своїми діями, то природні - не тільки діями, а й думками, помислами. Причому, за порушення юридичних законів настає юридична відповідальність, а незнання й порушення норм духовного права призводить до негативних наслідків і страждань окремих людей та цілих народів. Тому юристи у практичній діяльності повинні особисто виконувати й спонукати громадян до виконання вимог природного права. У цьому полягає основний зміст духовної культури правника. Норми природного права існують у кожному виді культури (субкультури) і множині культур, які формують у юриста певний світогляд, суспільну свідомість, духовні норми суспільних відносин тощо. Йдеться про ті духовні й освітні надбання людства, які віддзеркалюються у наукових працях, мистецтві, історії, літературі, культурі загалом. Вони позитивно впливають на професійну діяльність юриста, допомагають правильно оцінити правові явища, визначити внутрішній імператив службового обов'язку, прийняти справедливе рішення. Інакше кажучи, норми духовного права розширюють діапазон мисленневих дій, сприяють створенню власних духовних цінностей правоохоронної діяльності.

Отже, духовну культуру юриста треба розглядати як ступінь засвоєння ним норм природного права, оволодіння сукупністю духовних надбань людства у галузі науки, освіти, мистецтва та практичну реалізацію цих цінностей у його професійній діяльності. Структурними елементами духовної культури юриста повинні бути:

- знання філософії законів Всесвіту;
- інтелектуальне осмислення історії людства, народних традицій, релігії, художньої літератури, мистецтва;
- дотримання норм вищої правничої етики;
- використання загальнолюдських цінностей у правовому полі.

Ці структурні елементи є важливими чинниками правової культури як феномена духовної культури. Вони свідчать про рівень духовного розвитку правознавців, духовні виміри їхнього професійного буття. По суті, кожен елемент духовної культури наповнює юридичну практику глибоким змістом, усвідомленням необхідності виконання духовного обов'язку перед громадянами.

Таке розуміння різноманітних елементів духовної культури виявляє її органічний взаємозв'язок з інтелектуальною, моральною й внутрішньою культурами. Духовність не тотожна інтелектуальності й моральності. Духовність може підмінятися інтелектуальністю, остання - раціональністю, утилітарністю. Тобто, інтелект має бути насамперед духовним, а інтелектуальну культуру юриста має вирізняти духовне забарвлення. Хоча моральна культура є складовою частиною духовної, проте юрист, володіючи високою моральною культурою, може виявляти низьку духовну культуру. Важливо також враховувати внутрішню культуру юриста. Річ у тому, що моральна культура є виявом в основному дій юриста, а внутрішня - виявом його думок. Одне й інше має суттєве значення для духовної культури. Загалом внутрішня культура юриста найбільше наближена до духовної, однак перша характеризується здебільшого культурою внутрішніх психічних процесів, чого для другої явно недостатньо.

Духовну культуру юриста як сукупність видів культур (це стосується також принципів та функцій) визначають такі принципи: державність, моральність, інтелектуальність, людяність, глибинність, синтез культурних здобутків людства, безмежність, пріоритет духовного над матеріальним.

Принцип державності полягає у тому, що духовна культура має формуватися на основі національного духовно-історичного досвіду народу, духовного самовідтворення нації. Цьому сприяє визнання духовного змісту юридичних законів та державних символів України. Тобто юрист, пов'язаний з державою духовним стрижнем, здійснює значну духовно-просвітницьку діяльність, сприяє процесові державотворення в Україні, духовному оздоровленню народу. Тому світобачення юриста закономірно має національно-державне забарвлення. Прикладом може бути духовний образ українського козацтва чи стрілецтва.

У духовній культурі юриста діє принцип моральності як межа духовного та бездуховного. Проте сама мораль у духовній культурі особи малозначуща (моральний дух не завжди виправданий). Відомо, що на формуванні моралі може негативно позначатися духовна обмеженість особи (але не навпаки). Якщо мораль духовна, то вона перетворюється на загальнолюдські цінності. У духовно здорового правника буде й духовна мораль, бо глибинним джерелом духовного є зазвичай мораль. Як відомо, на духовний і моральний розвиток українського народу суттєво вплинув процес християнізації.

Специфічне значення у духовній культурі юриста має принцип інтелектуальності. Звичайно, інтелект не визначає духовності. Він може спрямуватися на розуміння, засвоєння добра чи зла, а також виступати проти духовності. У цих та подібних випадках інтелект потрібно підсилити почуттєвим впливом або, найкраще, з позиції інтелекту освоювати духовність. Тоді виявлятиметься інтелектуально-духовна спрямованість суспільного розвитку. Активізуючу функцію при цьому виконує інтелектуальна еліта нації.

Інтелектуальна діяльність юриста має духовну основу. Духовне багатство юриста, його духовні запити, духовний та інтелектуальний потенціал сприяє більш повному задоволенню правових потреб громадян. Це суттєво визначає щасливу долю спеціаліста, оскільки духовність та інтелект становлять його особистісну власність.

Відомо, що сутність людини полягає в її духовності, а способом свого життя вона створює власну духовність. Отже, людяність як принцип духовної культури є ознакою високої духовності юриста. Духовне через свідомість має вияв у людському бутті, професійній діяльності юриста. Як правило, що на функціонування свідомості справляє вплив засвоєння законів людського духу, які становлять суть духовної спадщини народу і є важливим чинником загального людського існування. Загалом духовна природа спрямована на об'єднання людей, на доброту й любов, на утворення загальнолюдських цінностей культури. Людяність означає стале духовне піднесення, запобігання бездуховності, яка постійно існує в суспільному бутті. Тобто принцип людяності у духовній культурі юридичної діяльності є чинником справедливості та чесності.

На відміну від усіх інших видів культур, духовну культуру юриста відзначає такий принцип, як глибинність. Відомо, що так званий "духовний ген" властивий кожній людині. Безумовно, для того, щоб юрист досягнув духовних висот у службовій діяльності, йому потрібно віднайти "духовні гени" свого народу. "Духовні параметри" властиві усьому існуванню людства, а заглиблення в історію української нації, безперечно, збагачує духовні орієнтири, зміцнює духовні підвалини юридичної практики. Оскільки прагнення духовної досконалості - процес нескінченний, то саме принцип глибинності допоможе юристові опанувати духовну наповненість правових дій. Це забезпечить високий духовний смисл законів, сприятиме верховенству права у

регулюванні суспільних відносин.

Закономірним принципом духовної культури юриста є синтез культурних здобутків людства. Духовний світ юриста постає як складна, багатогалузева система, яка передбачає знання історії нації, мови, літератури, права, політики, а також ідеологію, мораль, релігію, мистецтво тощо, на основі яких формується власний духовний світ. Тобто духовні потреби юриста мають різнобічний вияв, а його професійна діяльність повинна розгортатися як у площині, так і у просторі духовності. Принцип синтезування є свідченням духовних можливостей юриста у пізнанні світу і розумінні суспільних явищ. Загалом досконалість духовного розвитку й духовна культура дають змогу виробити активні форми і методи регулювання професійної поведінки юристів.

Аналізуючи духовну культуру юриста, доходимо висновку про важливість такого принципу, як безмежність. Дійсно, духовний розвиток людини не знає меж. Це своєрідне духовне світло у духовному просторі. Людський розум прагне опанувати природні закони, проте досягнення вершин духовності є нескінченний процес. Звичайно, духовна сфера юридичної діяльності розуміється в дещо звуженому значенні. Духовна свобода юриста передусім спрямовується на духовну опіку громадян у правовому полі, де здійснюється процес правового виховання, формування правової культури, правосвідомості та законослухняності. У цьому випадку юрист виявляє безкорисливі мотиви професійної діяльності. Отже, звуження дій його духовної культури відносно. Бажання юриста вийти за межі власних повноважень у сфері духу є явищем позитивним. Проте механізм використання принципу безмежності встановити важко, оскільки розвиток духовності - процес насамперед індивідуальний, що зумовлює певні відмінності духовного впливу на громадян з боку юристів.

Чи не найважливішим принципом духовної культури юриста є пріоритет духовного над матеріальним. Протистояння духовного матеріальному існує тому, що внутрішня сутність людини полягає насамперед у духовному, а не в матеріальному. Тенета матеріального заплутують людину. Для біологічного життя духовність людині не потрібна, вона навіть шкідлива. Бездуховним є життя людини, коли воно спрямоване на задоволення матеріальних, побутових, тілесних потреб, що не виявляє її дійсно духовної сутності. Відтак у духовному становленні юриста орієнтиром має бути пріоритет духовного над матеріальним. Інакше кажучи, становлення людяності розпочинається з духовного поля, а містком між матеріальним і духовним є душа, духовне життя. Юрист як людина покликаний своєю діяльністю утверджувати справедливість і закон, захищати національні інтереси, має насамперед орієнтуватися на духовність, оскільки саме вона визначає смисл правничої діяльності.

Варто, мабуть, погодитися з думкою, що бездуховний розвиток нагадує інстинкт тварин. Розвиток цивілізації, якщо він позбавлений гуманістичного наповнення, негативно позначається на стані духовності людини. В цьому полягають основні причини вчинення правопорушень і злочинів. Проте наголосимо, що у правоохоронній діяльності, як і в будь-якій іншій, важливо поєднувати духовні та матеріальні стимули. Звичайно, упродовж життя людина дбає про матеріальні речі, але їм не варто підпорядковувати усю життєдіяльність, оскільки матеріальне - це лише одна зі сфер людського буття, а сенс призначення людини у Всесвіті зумовлює духовне.

Глибше зрозуміти зміст духовної культури юриста допомагають такі основні її функції: осмислення юристом законів духовного світу, духовне піднесення, розвиток власної духовної сутності, збагачення гуманістичним світоглядом, керування внутрішнім життям,

запобігання духовним стресам, осмислення духовного змісту юридичних законів, виконання юристами духовної місії.

Цілком зрозуміло, що призначення духовної культури полягає передусім у тому, щоб юрист особисто зміг глибоко усвідомити реально існуючі закони духовного світу, а потім - тлумачити ці закони громадянам, здійснюючи тим самим своєрідне духовно-правове виховання. Ця функція дає змогу зрозуміти, що найнебезпечнішими для людини є насамперед злі думки, а за ними - й неправові дії. На поведінку людини визначальний вплив має її дух. Саме він найбільш ефективний, оскільки духовна допомога людині є найбільшою допомогою.

Осмислення законів духовного світу формує у юриста високі духовні цінності, розвиває духовну свідомість, виявляє його людську сутність, з'ясовує сенс життя на Землі. Існує різниця між законами духовного світу і духовним надбанням людства. Друге є результатом першого, його осмислити легше. Для першого потрібне розуміння та спеціальні знання.

За умов сучасного державотворення в Україні духовна культура покликана виконувати важливу функцію духовного піднесення правників. Адже практично у юристів більшою чи меншою мірою свого часу нівелювалося почуття духовності, оскільки вони жили, навчалися, працювали за тоталітарного режиму, належали до партії, перебували під впливом атеїстичного виховання, користувалися чужими духовними державними знаками й символами тощо. Виконуючи службові обов'язки, юристи були причетні до вимушеного масового порушення законності та власного правового почуття, до утисків духовного життя громадян. Це знаходило вияв у застосуванні юридичних санкцій до інакомислячих, віруючих осіб (за те, що вони виявляли свободу волевиявлення, намагалися дотримуватися обрядів чи давніх українських традицій і звичаїв, їх за буцімто скоєні дрібні правопорушення притягали до відповідальності), у забороні вивчати релігійну та українську літературу, у репресіях патріотично настроєних національних істориків, письменників, художників, юристів, у суворому переслідуванні церковних шлюбів, хрещення дітей, похорону зі священником. Негативно впливало на розвиток духовності також залучення юристів до закриття культових споруд. Така юридична практика зумовлювалася тоталітарними ідеологічними й духовними обмеженнями, які орієнтували юристів на захист насамперед інтересів комуністичної держави, культивували ненависть до правопорушників і навіть до звичайних громадян.

Нинішня ситуація в Україні формує у юристів гуманістичні погляди. Розпочався новий етап духовного відродження України, визнання духовної спадковості та сильних духовних коренів нашого народу, що сприяє осмисленню юристами власної духовної сутності. Кожен юрист має змогу визначитися, що для нього основне - буття чи володіння? Тут треба вибирати вузьку дорогу - внутрішній імператив життя. Лише буття означає життєлюбність і справжню причетність до світу. Любов до життя існує незалежно від складних умов та долі, й насамперед людина повинна відчувати радість від того, що допомогла іншому, а не від того, що володіє чимсь або кимсь.

Формуючи власну духовну сутність, юрист усвідомлює, що тільки духовні критерії визначають його як захисника народу, оскільки феномен духовного життя то сутність людини, а духовність - це якість, яка її характеризує. Тобто дух, духовність, духовна культура є ознаками якості людського буття. Інакше кажучи, ефективність діяльності юриста зумовлюють передусім духовні чинники, постійне пізнання самого себе, розвиток духовних засад службової діяльності. Дбаючи про власне духовне здоров'я,

юрист тим самим стає спроможним долати зло, вияви якого ще досить поширені у суспільстві.

Без перебільшення однією з провідних є функція збагачення гуманістичним світоглядом. Вона впливає на професійну діяльність юриста, його поведінку, усвідомлення стану правопорядку в Україні. Під впливом гуманістичного світогляду юрист виробляє власну правову позицію, удосконалює кваліфікацію, відчуває своє призначення у суспільстві.

По суті, **гуманістичний світогляд** — це процес становлення нової особи юриста, коли духовність, людяність є підґрунтям правової діяльності.

Функція керування внутрішнім життям юриста органічно пов'язана з його внутрішньою культурою. Ми підходимо до розуміння цієї функції з позицій духовності, оскільки розвинена духовність - це ідеальне внутрішнє життя особи. Внутрішній світ людини визначає її душу. Ідеальне внутрішнє життя, як зазначає В. Нестеренко, продовжує професійне чуття юриста, застерігає його від професійної деформації. Духовне у внутрішньому житті визначає загальне “добро юриста” і не тільки означає “висотні поверхи буття”, а й проймає його по “вертикалі”, проникаючи у внутрішній світ особи. Завдяки управлінню внутрішнім життям духовна культура має самостійний і реальний вплив на юриста, вона не залежить від його мети в житті, намірів та бажань, оскільки духовне здійснюється у людському бутті через свідомість. Внутрішній світ юриста забезпечує в цілому його всебічний розвиток, який визначає сенс життя.

Аналізуючи таку функцію, як запобігання духовним стресам, слід зазначити, що духовні стреси бувають позитивні та негативні. Перші виникають тоді, коли особа, здійснюючи своєрідне духовно-наукове відкриття, пізнала раніше невідомі їй природні закони. Це, по суті, результат високої духовної культури. Духовна культура запобігає негативним духовним стресам. Річ у тому, що юрист у своїй професійній діяльності постійно стикається зі злом, яке може завдати нищівного удару (уже навіть злими помислами) тонко збалансованій духовній структурі. Це трапляється внаслідок нехтування природними законами або через зворотний вплив дії цих законів, на які спрямовувалося хибне юридичне мислення, що свідчить про низьку духовну культуру особи. Таким чином юрист може зазнати духовного стресу, який призводить до самознищення в духовному розумінні. Висока духовна культура запобігає таким негативним виявам, не допускає трагічних духовних обмежень у юридичній діяльності.

Відомо, що у юридичних законах відображені духовні засади, оскільки вони є частиною природних норм, що утворюють певну імперативність. Тому однією з функцій духовної культури є осмислення юристом духовного змісту юридичних законів. Значення цієї функції полягає ще й у тому, щоб юрист збагатив власну професійну практику різноманітними формами і методами правового виховання, яке він зобов'язаний постійно здійснювати.

Юридичні закони містять деяку матеріалізовану духовність. Це здебільшого юридичне закріплення духовний скарб народу, спрямований на виховання громадян. Така сутність державних законів є закономірним явищем. Об'єктивно-духовне безпосередньо не пов'язане з особою, а суб'єктивно-духовне пов'язане з людиною. У першому випадку маються на увазі абсолютні природні, у другому - юридичні закони. Загалом для багатьох людей духовність, не врегульована юридичними законами (силовими факторами), може бути бездіяльною. Завдання юриста у цьому випадку полягає в тому, щоб спочатку зуміти глибоко проаналізувати, пізнати духовний смисл закону (по змозі здійснити своєрідне духовне обґрунтування законів), а потім сприйняти вміло

застосувати у професійній діяльності. Цим самим забезпечуватиметься справжнє, дійове правове виховання громадян.

Варто виділити узагальнюючу функцію духовної культури юриста. Йдеться про виконання духовної місії, розширення духовного простору юридичної діяльності, що сприяє формуванню духовних резервів української нації. Адже кожне суспільство потребує духовного стимулювання й посилення духовного піклування про людей, націю й державу загалом. Тут важливу роль покликана відігравати національна інтелігенція, зокрема юристи як носії духу, професійні дії яких ґрунтуються на духовних підвалинах. Ця узагальнююча функція виступає засобом правової регуляції й регламентації соціальної поведінки людей, їхнього внутрішнього світу, а головне, гуманістичного розв'язання соціальних проблем в Україні.

Якщо професійні дії юриста ґрунтуватимуться на духовній, національно-правовій ідейній основі, то у такий спосіб утвердиться принципова відкритість людського буття, реалізується прагнення громадян до правди, свободи, любові. Звичайно, досягнути прогресу у духовному житті людини дуже важко, особливо у сучасних умовах, позаяк духовність людини - це своєрідна програма здійснення позитивних та негативних думок і вчинків. Духовна місія юриста полягає насамперед у вдосконаленні духовності громадян відповідно до законів Всесвіту. Такий стан забезпечується високою духовною культурою самого юриста, адже відомо, що можна забути якісь негативні подробиці юридичної справи, але в душі її учасників, у пам'яті назавжди залишаться факти бездуховності юриста, його жорстокість, несправедливість чи бажання помститися. Духовні інтереси юриста спрямовані на усвідомлення того, що провина й страждання існують поряд. У цьому усвідомленні - суть юридичного милосердя.

Моральне задоволення, наприклад, юрист-криміналіст повинен отримувати не від кількості розкритих злочинів і навіть не від усвідомлення справедливості покарання, а від того, наскільки відчутні результати духовного оздоровлення громадян. Важливим є більш глибоке й всебічне самопізнання, коли розуміння свободи пояснюється не свавіллям, а можливістю бути самим собою.

Духовна культура юриста - важлива складова частина його природи й сутності. Щоб сформувати високу духовну культуру, юристові потрібно дбати насамперед про свій дух, душу, бо тіло, як відомо, обтяжує душу, якщо не гріховними ділами, то гріховними помислами, тягне її донизу. Тому духовна культура не тільки бажана, а й дуже потрібна юристові для здійснення професійних обов'язків.

Отже, є підстави для висновку: феномен духовної культури виявляється у тому, що вона є консолідуючим чинником суспільства, спрямованим насамперед на його духовне відродження.

1.2. Національна культура юриста

Кожен історичний період має свої особливості. Так, нинішній етап розвитку України характеризується новими соціокультурними здобутками. Першочерговими серед них є національна самобутність, переорієнтація духовності громадян, подолання соціостереотипів мислення.

Зміна духовної ситуації часу призводить до зміни мислення і відповідно діяльності людини. Сучасна духовна ситуація суттєво визначає наш світогляд та дії. Відбувається переосмислення цінностей релігії, філософії, які б узгоджували світобачення, сучасні погляди на науку.

Як відомо, прийнята напередодні п'ятої річниці незалежності України Конституція дала змогу юридичне закріпити процес формування національної культури, позаяк тривала відсутність власної незалежної держави та її основного закону негативно позначилися на ментальності української нації, її культурі. Слід зауважити, що незалежність Україні фактично не встановлено, а в черговий раз відновлена.

Упродовж століть гальмувалося формування в українського народу національної свідомості, "розмивався" національний характер, нівелювалась українська національна культура.

Національні цінності - це велике інтелектуальне багатство, невичерпний резерв відтворення загальнолюдських цінностей, культурних й моральних традицій народу. Нині культура не може існувати поза національною формою вияву. Національне народжується із конкретно-історичних особливостей життя народу. Тому у кожній національній культурі є свої плоди: духовні набутки і відкриття, власні драми і трагедії, власне бачення світу. Своє майбутнє кожен народ сьогодні пов'язує з національною культурою, що є для нього гарантом життя та інтеграції в загальносвітову культуру. Це означає, що кожна національна культура належить всьому людству і зобов'язана самовиразитися перед усім світом. Адже єдиної загальнонаціональної культурної моделі не існує. Все залежить від етносу, етнічного коріння. Загальнолюдська культура існує як загальнозначущий аспект національних (чи етнічних) культур.

Відомо, що між поняттями "етнос" і "нація" відображена різниця. Перше з них відображає стійку спільноту людей, а друге - вдосконалений етнос у зв'язку з існуванням держави.

Першовитоки національної культури - це духовно-ментальні атрибути етносу, які є

“душею” народу. З цим по-різному пов'язані різні форми культури. Справа в тому, що етнос дуже впливає на особистість. М. Шульга вказує на три шляхи такого впливу: примусовий (у процесі етнізації, коли формується етнічна особистість); вплив через закони; силовий (вплив через ідеологію). Людина може нечітко усвідомлювати свою належність до того чи іншого народу, хоча може глибоко сприймати її на емоційному рівні, виявляти з цього приводу сильне почуття, глибоко переживати свій зв'язок з етносом. Таким чином встановлюється обопільний зв'язок між етносом, нацією і культурою.

Якщо нація - це здатність етносу втілювати історичний універсум, то культура - провідний чинник конститування життя народу як індивідуальної іпостасі людства, розкриття його етнічного автопортрета, неповторного вираження загальнолюдського досвіду. Культура трансформує історичний досвід у цінності життя, творчість, символічний лад спілкування, соціальні якості, формування світу людини за вимірами блага, правди, краси [84,с.74].

Вектором нації є національна ідея, яка відображає національну свідомість, характер, менталітет. Ідеї мають національний характер і через ідеологію трансформуються в доктрини. Можна вважати, що національні ідеї виступають культурною програмою для громадян, яку реалізує національна інтелігенція, в тому числі юристи.

Адже право і держава формуються під впливом національної ідеї, яка є для кожного суспільства індивідуальною.

Національна ідея - це духовна концентрація самосвідомості, розуміння народом сутності свого буття, існування та призначення у державотворенні.

Для українського суспільства такою національною ідеєю є незалежність, державність, соборність [72, с. 25]. Це одвічна мрія українців, яка упродовж останніх восьми століть не втратила ознаки духовності.

Звичайно, мрія ще не може виступати ідеєю. За ідею потрібно боротися, ідея передує мріям, спогадам. Оскільки Україна більше нагадує політично-національну, ніж етнічно-національну державу, то потрібна така національна ідея, яка наближала б суспільство до його етнічних витоків.

Важливою характеристикою української національної ідеї є ідея конструктивного націоналізму як елемента великої української мрії. Адже в останні десятиліття колишня радянська держава вела жорстоку боротьбу з “українським буржуазним націоналізмом”, який нібито був притаманний лише Україні.

Основним чинником національної ідеї є право, яке підсилює національну гордість і національний характер. У ньому як в одному з державних атрибутів ми вбачаємо національну культуру українського суспільства, а у формах і способах його реалізації - національну культуру юриста.

Національна культура жодною мірою не протистоїть загальнолюдській, а органічно пов'язана з нею. Однією з найвагоміших вартостей загальнолюдської культури є пошанування всього національного: мови, держави, традицій у галузі освіти, науки, релігії тощо.

Важливою проблемою професійної культури юриста є його національна культура. Причому суть цієї проблеми нині полягає у відродженні національно-державницьких засад правничої діяльності. Це і буде початком формування національної культури правника. Тому що нині, до речі, доволі активний процес нівелювання національних цінностей призводить до послаблення і без того духовно ослабленої держави. Тобто

характеристикою юриста повинно бути первинність національного і вторинність інтернаціонального. Інакше це буде позадержавний, позанаціональний спеціаліст. Адже джерелом права, суб'єктами якого є юристи, - це досягнення, інтелектуальні здобутки народу, нації, в яких закладений відповідний менталітет й "запрограмована" його дія. Такий правовий код нації може зрозуміти лише національний юрист.

Отже, під національною культурою юриста розуміємо знання культурно-правової спадщини української нації, прав нації, усвідомлення політико-правової мети української нації, засвоєння мовленнєвої культури та їх впровадження у професійну діяльність.

Чинниками національної культури юриста є державна українська мова, мовлення (слово), мовленнєвий режим та етикет.

Так, мова виступає культурним феноменом нації, духовним надбанням народу, у ній відтворюється характер душі суспільства. Без мови нема національних почуттів, а значить, державності.

Мова і культура характеризують будь-який етнос, хоч би на якій стадії еволюції він перебував, оскільки це вічні супутники свого народу, які перетворюються у власний фольклор, фольклорну культуру та фольклорну творчість. Мова - форма безсмертя етносу. Вона важливий засіб об'єктивування самосвідомості людини. Оскільки мова органічно пов'язана з мисленням, вона сприяє реалізації усіх вищих психічних функцій. Мова - визначальна ознака духовної культури і форма активного освоєння універсуму людського буття, передавання новим поколінням соціально-культурного досвіду [150, с. 24].

З такою складною і суперечливою мовною проблемою, яка існує в Україні, не стикалася у своєму розвитку жодна європейська держава. Відомо, що українська мова не мала умов для повноцінного розвитку і часто заборонялася, її застосування обмежувалося, здійснювалася політика мовної дискримінації, відбувалося зросійщення, колонізація.

Якщо основними чинниками національної культури є мова, то показником культури суспільства є його ставлення до своєї мови. В етнічних процесах кожної нації поступово формується власна мовна культура, в результаті чого елементи мовної культури впливають на національну самобутність, а інколи - й на відродження нації. Отже, такий елемент культури, як знання мови, визначає сучасне й майбутнє нації, впливає на інтелектуальну культуру тощо. Звичайно, за таких умов українська національна культура аж ніяк не претендує на роль передової, авангардної і цілковито утвердитися зможе через декілька десятків років. Тоді культурні напрацювання вплинуть на якісний розвиток української мови, хоч досконале оволодіння мовою - процес, безумовно, тривалий.

Безперечно, кожному юристові треба засвоїти мовну культуру, усвідомити, що вона не тільки соціальний, а й антропологічний феномен, і, як українська нація, є культурно-історичним фактом.

Другий важливий чинник національної культури юриста - його мовлення, невід'ємне від думки слово. Оскільки мова - це феномен культури, то мовлення характеризується незавершеністю, безперервним процесом розвитку, виявом творчої діяльності людей. Зауважимо, що нині ділове українське мовлення у галузі юриспруденції перебуває ще на низькому рівні: далися взнаки різноманітні штучні перешкоди, складності історичного характеру, які гальмували професійне мовлення і створення відповідної термінології.

З попередніми чинниками тісно пов'язаний мовленнєвий режим та мовленнєвий етикет. Мовленнєвий режим характеризується певними орфографічними, стилістичними,

фонетичними та іншими нормами. Велику роль при цьому відіграє слово як духовна зброя суспільства. Використання слова пов'язане з певним етикетом, адже професійна діяльність правника вимагає уважного підходу до інтонації, скорочення слів, введення абrevіатур тощо. Мелодійність, милозвучність української мови сприяє розвиткові мовленнєвого етикету.

Основним компонентом національної культури правника є його національне мислення. Воно полягає у цілеспрямованих думках про народні ідеї, що розкривають національну культуру; в усвідомленні власних національно-етичних коренів, що нині є проблемним для українського суспільства.

Національне мислення — це підсумок всього історичного розвитку народу.

Щирі почуття надають національному мисленню більшої гостроти і цілеспрямованості. Стосовно усвідомлення національної безпеки варто наголосити, що воно є гарантом національної культури. Йдеться, зокрема, про вплив національного духу на громадян, особливо на молоде покоління. Насущною потребою нинішнього дня є не пасивне споглядання життя, а інтенсивна, уміла ідеологічна боротьба з противниками сучасного державотворення, з відвертими та окритими його противниками. Основними складовими елементами національної безпеки є мовна та етнонаціональна безпека. Завдання національної безпеки в такому випадку - не допустити деформації у цій сфері.

Чи не найважливішим складовим елементом національної культури юриста є виконання національного обов'язку. Під ним ми розуміємо систему принципів буття української нації, які повинен поважати правник у процесі своєї професійної діяльності. Зауважимо, що у розвинених європейських державах, де цей обов'язок формується сам собою, питання про нього так гостро не стоїть. Громадяни цих держав навіть не замислюються над тим, щоб підносити авторитет своєї нації, оскільки протилежного у них не існує. Інша ситуація в Україні. Для громадян нашої країни національний обов'язок, який розпочинається з утвердження української мови, виступає на перше місце. Адже йдеться про фактичне будівництво держави, логіку формування національного мислення, національної думки тощо. Це завдання надзвичайно складне й актуальне.

Національний обов'язок щодо поліпшення мовної ситуації в Україні насамперед повинні сумлінно виконувати державні службовці. Суть його полягає у створенні такої атмосфери, в якій незнання державної української мови свідчило б про низьку духовну культуру службовця. І кому, як не національній еліті, зокрема юристам, - підносити на належний рівень державну мову, утверджувати мовний режим у правоохоронній діяльності. Адже професійним інструментом для юриста є слово, втілення думки у слово. Юрист повинен виробити певний мовний та мовленнєвий етикет, культуру публічного мовлення, етику й культуру письма. Зрозуміло, що цього він зможе досягти, якщо володітиме належним культурним рівнем.

Національний обов'язок юрист повинен так само сумлінно виконувати, як і професійний, службовий, функціональний чи інший.

Сучасний український юрист повинен чітко виконувати вимоги Всезагальної декларації прав людини (1948 р.). Зокрема, йдеться про те, що кожна людина, кожна нація, має право на захист власних моральних інтересів. Всезагальна декларація є обов'язковою для використання у чинному законодавстві, державному діловодстві, офіційному спілкуванні тощо. Такого захисту мова в Україні потребувала впродовж багатьох десятиліть. 28 жовтня 1989 р. прийнято Закон про мови в Україні, це питання врегульоване Конституцією України від 28 червня 1996 р.

Відтак, національний обов'язок юриста набув правового змісту, оскільки Основний Закон закріпив результати багатовікової боротьби українського народу за свою державність. У ньому панує національний зміст права. І юрист, впроваджуючи українську мову, використовує тим самим один із найважливіших шляхів примноження здобутків національної культури.

Поряд із національним обов'язком для національної культури юриста велике значення має його конституційний (державний) обов'язок, який впливає із Конституції України. Згідно з ним, юрист зобов'язаний захищати свою Вітчизну, незалежність, територіальну цілісність держави, націлювати громадян на збереження природи, національної культурної спадщини.

Зрозуміло, що конституційний обов'язок юриста підсилює і узаконює все те, що становить суть національної культури. Це своєрідний контроль за його діяльністю.

Національна культура юриста ґрунтується на певних засадах, серед яких, зокрема, принцип забезпечення вільного розвитку нації.

Як відомо, кожна нація має свою внутрішню філософію і свій світогляд, які й зумовлюють духовну програму народу. Тому у діяльності юриста мають поєднуватися цінності загальнолюдського й національного розвитку.

Звичайно, юрист своїми діями зобов'язаний утверджувати й забезпечувати вільний розвиток нації. Він досягне успіху, якщо будуватиме свою роботу на основі гуманістично-світоглядного осмислення світу.

Національна культура юриста виконує певні функції у сучасному державотворенні. Це буде: правовий захист інтересів своєї нації, подолання антинаціональної психології у громадян, підтримання національних ідей у юридичному регулюванні суспільних відносин, запобігання державному скептицизмові.

Ці функції об'єднує загальна гуманістична спрямованість. Насамперед наголосимо, що національна культура спонукає юриста поважати національні почуття інших громадян, що забезпечує справедливість у професійній діяльності, утверджує верховенство права.

Нагальне виникає потреба у розробці національного кодексу українського державного службовця, в тому числі юриста. Нинішня нестабільна національна позиція деяких владних структур є гальмом в урегулюванні суспільних відносин. У цій ситуації, будучи проміжною ланкою між державною владою і народом, юристи не в змозі стримувати невдоволення громадян існуючим станом, оскільки відсутня перспектива розв'язання національних проблем.

З метою ефективного впровадження національної культури необхідно здійснити національну атестацію правників як державних службовців. Під час такої атестації будуть виявлені ті, хто не бажає сповідувати й примножувати національну культуру українського народу, не прагне оволодіти державною мовою, не поважає символів України.

Щоб упевнитися у подальших професійних діях, для атестованих службовців треба організувати прийняття урочистої обітниці, текст якої повинен бути розроблений заздалегідь. В основу обітниці мають бути покладені національна мораль та здобутки культурної спадщини українського народу.

Зважаючи на ситуацію щодо мови, яка склалася в державі за останні десять років, є потреба заново прийняти закон про мову.

Вияв національної культури чи не найбільше має місце у діяльності силових структур. Тому військові статuti повинні відображати лише український національний характер,

ментальність нашого народу, його досягнення, відкинувши неоімперіалістичні настрої та сподівання.

1.3. Політична культура юриста

Професія зобов'язує юриста вникати в усі сфери суспільного життя. Проте атмосфера закритості колишнього радянського суспільства позначилася на його політичній культурі. Тому має місце деяка політична невпевненість, розгубленість, дефіцит політичних переконань. Часто-густо це стає перешкодою виваженій політичній стратегії у правоохоронній діяльності.

Як відомо, закон забороняє юристам вступати до будь-яких політичних партій. Але позапартійність не означає де-політизованості. Юрист має право на власні політичні погляди, які, однак, не повинні впливати на юридичну діяльність.

На думку деяких дослідників, термін "політична культура" з'явився у 50-х роках ХХ ст. Зміст цього поняття трактується по-різному, що виявляється в численних дефініціях.

Політична культура є складовою духовної культури. Вона увібрала в себе ті структурні елементи усіх видів політичних субкультур, які необхідні у юридичній діяльності. Тому політична культура юриста тісно пов'язана з політичною культурою суспільства, окремих соціальних груп та осіб.

Прийнято виокреслювати аспекти політичної культури:

- 1) ментальний епітет політичної системи (свідомість суб'єктів політичного процесу);
- 2) якісний стан функціонування інститутів політичної системи;
- 3) якісна сукупність політичних цінностей інформації.

Найоптимальнішим є третій аспект, оскільки політична культура розглядається у контексті розвитку мислення юриста. Тут політичне мислення виступає засобом оцінки політичних подій, поведінки окремих людей у політичних структурах, що має важливе значення для розгляду юридичної справи.

Розглянемо компоненти, які визначають політичну культуру юриста. Насамперед, це знання політичної історії України, оскільки Україна зазнала багатоколоніального тиску, якого не пережив жоден народ в Європі, свідоме засвоєння і критичне осмислення ним історичних та сучасних політичних ситуацій. Це означає, що політична культура як суспільний феномен передусім потребує інтелектуального осмислення історичного досвіду українського народу. Інформаційний фонд щодо історії України становить основу політичної культури юриста. Лише теоретично осмисливши минуле, можна здійснити багатоаспектний культурологічний вимір політичної історії України, її політико-культурних елементів. Соціальна пам'ять у питаннях політики, ставлення до власної історії, практики, політичної боротьби активно впливає на формування політичної культури юриста, оскільки засвоюються політичні уроки, глибоко усвідомлюється національно-політична ідея.

Сформовані таким чином політичні погляди і знання юриста дають змогу більш ефективно аналізувати й оцінювати явища суспільного життя. Так чи інакше юрист при виконанні службових обов'язків вступає у політичні відносини, політичні діалоги з колегами та громадянами. Тому важливо формувати високий рівень політичної культури юриста, здатність чітко орієнтуватися у політичних ситуаціях, роз'яснювати мету і смисл політичних подій громадянам. Проте незалежно від політичних уподобань, головним у діяльності юриста є право. Тобто передусім юрист повинен формувати у собі політичну неупередженість.

Політична культура юриста — це знання політичної історії України, сучасної політичної ситуації, їх оцінка та використання у професійній діяльності в межах позитивного права. Не менш важливою є здатність кожного юриста виробити політичний імунітет проти деформації почуттів та переконань, які стають причиною неправильного, а то й фальшивого тлумачення політичного становища в Україні. Тому потрібно розвивати навички осмислення й політико-правових реалій в Україні.

Зміст політичної культури юриста містить такий компонент, як переконання та усвідомлення політичних цінностей. Політична культура правника сприяє піднесенню культури юридичної діяльності, забезпечує вдумливе, свідоме ставлення до виконання службових обов'язків. Вона передусім постає для юриста засобом утвердження загальнолюдських вартостей, передбачення перспективи подальшого розвитку українського суспільства, застерігає від сліпого наслідування чиеїсь (часом ворожої) думки.

Йдеться про уміння юриста осмислювати своє ставлення до правової дійсності з політичних позицій. При цьому домінує здатність політичної оцінки національної ідеї, яка є теоретичним підґрунтям політичної культури. Своєю чергою усвідомлення національної ідеї сприяє формуванню у юристів глибоких патріотичних почуттів, адекватного розуміння тимчасових політичних, ідеологічних й економічних труднощів. Проте, політична нейтральність невизначеність юриста позитивно позначається на виконанні професійного обов'язку.

Важливим компонентом політичної культури юриста є також уміння передбачати політичні наслідки власної професійної діяльності. Юрист не повинен бути пасивним

спостерігачем політичного життя країни. Він має опанувати політичну науку, усвідомлювати мету розвитку українського суспільства і застосувати це при вирішенні конкретних життєвих ситуацій.

Одним із методів демократизації і правового розвитку України є якомога повніше врегулювання суспільних відносин правовими нормами. Саме політична культура дає змогу зрозуміти, що правові та економічні реформи обов'язково повинні супроводжуватись політичними. Справа у тому, що розв'язати правові проблеми неправовими та силовими методами неможливо. Це особливо стосується України, де політичні надії й сподівання поступово перетворювалися у політичні орієнтації. Відтак методологічного значення у діяльності юриста набуває українська політична етика, що вміщує поєднання національних та загальнолюдських цінностей.

У процесі виконання службового обов'язку юрист має керуватися державницькими цілями, передбаченими Конституцією України. Тільки з позиції конституційної культури та інтересів держави він спроможний справедливо вирішувати політичні інциденти у правовій діяльності. Політичні права людини, закріплені в Конституції України, юрист зобов'язаний охороняти, оскільки у протилежному випадку можуть виникнути правові наслідки.

Загалом політична культура юриста є основою розв'язання правових проблем при виконанні службового обов'язку. Специфіку політичної культури нації зумовлює своєрідність національної культури в цілому, оскільки першовитоком є духовно-ментальні алгоритми етносу. Різні форми культури по-різному пов'язані з "душею народу".

Основними принципами політичної культури юриста є: державотворча ідеологія, ідейність, духовність і моральність, культура діалогу, політичний імунітет, логічність, справедливість.

Державотворча ідеологія як принцип політичної культури юриста визначається основним законом держави - конституцією. Межа політичного плюралізму окреслюється правовим почуттям. Поява нових державних ідеологій повинна сприйматися юристом однозначно. Адже на ідеології формується право, яке реалізується здебільшого юристом. Крім цього, оновлюється не тільки право, а й сама політична система, розвиваються власні національні ідеали, усувається фрагментарність у політичній сфері українського суспільства та ін. Це зобов'язує юриста підвищувати рівень політичної культури, знати механізми політика-правової дії, оскільки він як суб'єкт політичного життя повинен сприяти державі, поширювати і впроваджувати політико-культурні цінності. Однак при цьому дії юриста мають підпорядковуватися праву і лише праву.

Національна ідейність як принцип політичної культури юриста передбачає розуміння загального політичного курсу держави, на основі якого формується правова політика. Зміст цього принципу відображає основні складові національної ідеї - державність, самостійність, соборність, миролюбність, демократизм, які визначають масову політичну свідомість громадян. Витоки національної ідейності юриста беруть початок в історичній свідомості та історичній пам'яті українського народу. Тому можна стверджувати, що цей принцип пронизує сферу не тільки правової діяльності, а й усього життя юриста. Без ідей, зокрема національних, та осмисленого ставлення до власної історії політична культура юриста позбавлена перспективи, що призводить до правового нігілізму, зневіри у можливостях держави, розчинення цілісності українського національного буття.

Важливими принципами політичної культури юриста є духовність і моральність, які

ґрунтуються на загальнолюдських вартостях і національній моралі. Адже політична культура юриста розвивається разом з національною мораллю. Водночас відбувається деяка моралізація політики (мораль виникла раніше від політики) і блокується політизація моралі. Друге явище небажане з певних причин. Зокрема, у деяких регіонах України переважає російська ментальність, або неконструктивний націоналізм. Такі ультратенденції у політиці конче небезпечні. Тому вона повинна керуватися природним правом, національною мораллю, що сприяє моральній соціалізації політичної культури юриста. Також цей принцип забезпечує формування моральної свідомості у політичних відносинах юриста, скеровує його у бік здорового глузду, що дає змогу успішно розв'язувати морально-політичні, ідейно-моральні проблеми службової діяльності.

У політиці неможливо уникнути суперечностей, службових конфліктів тощо. Тому з політичною культурою пов'язаний такий принцип, як здатність до культурного діалогу. Йдеться про переведення конфлікту з емоційного стану в інтелектуальний, досягнення взаєморозуміння між співбесідниками. Цей принцип передбачає мистецтво спілкування юриста у політико-правовому полі, виробляє запобіжні методи ймовірних політичних конфліктів, захищає політичні права людини, виключає політичну інертність юриста, зорієнтовує масову політичну культуру на модерну демократичну політичну культуру, засновану на позиціях українського національного патріотизму.

Принцип політичного імунітету найбільш притаманний саме політичній культурі юриста, який має певні переваги (без втручання вищих інстанцій) у політичних відносинах завдяки знанню права. Його власні погляди та уявлення ґрунтуються на юридичному мисленні, конституційній культурі, що дає змогу виробити власне політичне бачення розв'язання правоохоронних проблем. Така відносна самостійність забезпечує творче вироблення нових ідей, формує індивідуальне політичне мислення.

Політична культура юриста немислима без такого принципу, як логічність мислення. Він пов'язаний насамперед з інтелектом особи, з її умінням зорієнтуватися в розмаїтті суспільно-політичних явищ, поглядів. Адже їх зміна навіть без зміни ідеології держави - це цілком нормальне явище. Однак при цьому повинна існувати допустима межа нестабільності поглядів, яка вписується у рамки логічного. Крім цього, логічність потрібна для зв'язку політичної культури сучасності з політичною культурою минулого, політичної культури юриста з політичною культурою суспільства.

Відомо, що у політиці часто використовуються некоректні методи політичної боротьби, фактично існує ринок правди, де кожен по своєму її тлумачить. Окремі політики вдаються до обману, перекручення історичних відомостей, інсценування політичного тиску тощо. Це зобов'язує юриста дотримуватися принципу справедливості. Вона завжди контролюється сумлінням юриста, внутрішнім імперативом службового обов'язку, політичною довірою й вірою в людину взагалі. Справедливість у політико-юридичному житті характеризується оцінкою політичних явищ, миролюбністю, доброзичливістю, визнанням певних політичних взірців, що запобігає деформації політичної культури особи. Цей принцип зобов'язує юриста вдосконалювати елементи політичної культури на основі конкретного знання коренів та причин як підвищеної, так і заниженої політизації громадян. Тим більше, що одне і друге явище має пряме відношення до правопорядку.

Важливим завданням у дослідженні політичної культури юриста є визначення її функцій - політичної оцінки результатів юридичної діяльності, формування політичної культури юриста, вироблення політичної орієнтації у виконанні службового обов'язку, запобігання

деформації політичної свідомості юриста, впорядкування політика-юридичних культурних процесів, формування української політичної еліти.

Зміст функції політичної оцінки результатів правової діяльності полягає в тому, що прийняті юристом неправильні рішення можуть отримати негативний резонанс у суспільстві, оскільки багато правопорушень мають політичне забарвлення. Тоді виникатимуть негативні оцінки діяльності органів державної влади, стану політичної культури держави в цілому. Своєю чергою недоліки правової діяльності безпосередньо впливають на низку політичних явищ, стають певною лазівкою для розкрадання національних багатств. Тому боротьба зі злочинністю, особливо у сфері економіки, має політичний характер. Це ж стосується адміністративно-правових та цивільно-правових порушень. Відтак високий рівень політичної культури юриста є своєрідним чинником демократичної правової держави України, доповнює фахову культуру, забезпечує пріоритет загальнонаціональних справ. Політична культура дає змогу виявити не тільки ментальний рівень політиків (тобто їхню самооцінку), а й їхню конкретну поведінку у тій чи іншій політичній ситуації. Політична культура здебільшого відображає попередній досвід і змінюється значно повільніше, ніж інші елементи політичної системи. Крім цього, результати правової діяльності безпосередньо впливають на політичний клімат колективів юридичних установ. Члени колективу, які бачать ефективність своєї роботи, позитивно сприймають правові норми, відчувають дієву політику держави і вірять у вибраний політичний курс.

Юрист, незважаючи на високий соціальний статус, є передусім громадянином України. Тому його політична культура спрямована на формування насамперед громадянської культури. Це означає, що юрист має керуватися законами Української держави, бути зразковим громадянином, підпорядковувати власне громадянське життя конституційним нормам. У результаті такої громадянської соціалізації, формування громадянської свідомості у юриста виробляється ефективно сприйняття українських політичних реалій.

Розглядаючи таку функцію, як формування політичної орієнтації у юридичній діяльності, треба наголосити, що політична культура відіграє роль трансляції для кожного правника. Адже у багатьох випадках йому потрібні знання політичних намірів тієї чи іншої соціальної групи, зокрема, знання програмних вимог політичних партій України, їхніх ідей, передвиборної компанії, розставлення політичних сил тощо, що допоможе ефективно впливати на стан правопорядку в Україні, виробляти адекватні профілактичні заходи. Високий рівень політичної культури юриста дає йому змогу відповісти на запитання: яка політична партія зможе здійснити позитивні зрушення в суспільстві, реалізувати (а не тільки запропонувати) дієве регулювання суспільних відносин, не завдаючи шкоди українській національній ментальності?

Важливою є функція запобігання деформації політичної свідомості юриста. На жаль, у правовій діяльності ще й досі виявляються негативні тенденції політичної психології, пов'язані з відчуттям "меншовартості", побоюванням зміни політичного курсу держави, фактами нетерпимості до інакомислення тощо. Усе це наслідки культурних деформацій. Нинішній стан політичної культури характеризується морально-політичною кризою як наслідком узурпації частини влади бюрократією, консервативного соціально-політичного блоку, мафії, породжених ленінським політичним розгулом, сталінським "чистилищем" та брежнєвською вседозволеністю. Це породжує у деяких правників байдуже ставлення до утвердження цивілізованого правопорядку.

Політична культура має функцію впорядкування політика-юридичних культурних

процесів в Україні. Йдеться про творче використання духовної культури з метою наповнення норм поведінки громадян політико-юридичним змістом. Сюди можна віднести повагу до особи, рівень правопорядку, стан правосуддя, розвиток соціально-правової активності та ін. Ці процеси мають і зворотну дію, оскільки безпосередньо впливають на вдосконалення елементів політичної культури особи юриста. В цьому випадку виправданим є домінування ідеології, яка визначає напрям використання здобутків культури у праві.

Чи не найважливішою функцією політичної культури є формування політичної еліти суспільства. Цю функцію покликана забезпечити насамперед добре продумана система освіти (зокрема соціологічної й політологічної), через яку передається зміст духовності національної еліти, транслюється культура. Еліта як активна група авторитетних інтелектуальних осіб є носієм національної ідеї.

Одну із верств національної еліти становлять юристи. Українських юристів згуртовує національна ідея. Політико-правова українська еліта постійно намагалася випереджувати дії держави, формувати дієздатні моделі правових норм.

Формування нової національно-політичної еліти здійснюється на засадах багатовимірного підходу. Це дає змогу налагоджувати політичну взаємодію між регіональними еліта-ми, різними верствами громадян, доходити компромісних рішень тощо. Незважаючи на те що регіональна еліта України має дещо різну політичну, культурну й економічну орієнтації, їй потрібно об'єднуватися, оскільки Конституція України ставить завдання систематично відстоювати державницькі інтереси народу шляхом виваженої, організованої політичної активності юристів.

Відомо, що між політичною та правлячою елітами є суттєва відмінність. Якщо для першої групи важливим є талант і обдарованість, то для другої - політичне лідерство. Проте для піднесення рівня професіоналізму еліти необхідні обидва компоненти, оскільки українська політична еліта повинна діяти у політико-правовому полі, тоді національна ідея може отримати перемогу.

Отже, політична культура юриста - це складний соціально-культурний феномен. Вона включає політичну свідомість, культуру політико-правової поведінки, сприяє культурі функціонування юридичної установи в цілому. Тут поєднується політична наука з конкретними політико-правовими діями на основі духовної, моральної, правової й інших видів культур.

Політична культура дає змогу юристові уникати стандартизованих, одновимірних, регламентованих світоглядних поглядів у правовій діяльності, запобігати авторитарності, фрагментарності, амбівалентності, нецілісності, неорганічності у політичній культурі не тільки юриста, а й суспільства в цілому.